

Rapport från naturguidning i Tyresö slottspark och Notholmen med Synskadades riksförbund 23 maj 2023

Martina Kiibus

8 personer från Srf Stockholm deltog denna soliga varma försommardag. Vi började guidningen vid slottet där jag berättade om slottets historia innan vi gick in i slottsparken. Gick ut på terrassen och blickade ner över parken. Jag beskrev de fantastiska fruktträden som stod i blom, parken, skogen på andra sidan Kalvfjärden och Prinsvillan som kunde skönjas på andra sidan grönskan.

Gick vidare till en härligt gammal knotig lind. Lät deltagarna känna på lindens lena hjärtformade blad (som Cecilia Lind, kär och ung och slät om kinden!) och på den knotiga barken. Berättade om den mångfald av arter som är knuten till linden och att lind är ett samlingsträd på torg längre söderut i Europa. Under den Linden i Berlin, t ex.

Fortsatte till soluret med sin inskription ”Jag räknar de ljusa timmarna blott och däremellan flyr oersättlig tid”. Härifrån är det så fin utsikt över parken och Kalvfjärden som jag beskrev för deltagarna. Det är så speciellt att guida synskadade, att få vara deras ögon och beskriva vad vi ser och att tänka än mer taktilt än annars, att verkligen ge deltagarna en chans att uppleva naturen med alla sinnen.

Tog oss längre in i parken och tittade på blommorna. Man får ju inte plocka blommor i parken men jag plockade en blomma av de vanligare blommorna och skickade runt så att deltagarna skulle kunna få känna och lukta på dem. Förgätmigej, smörblomma, humleblomster, hundkäx och gökärt, midsommarblomster och gullviva var några av de blommor vi tog upp. Pratade om att gullviva också kallas Sankte Pers nycklar eller mormors mamelucker (om man vänder två blommor upp och ner så ser de ut som ett par spetskantade mamelucker) och att humleblomstern kallades för mormors nattmössa. Namnet kommer av att humleblomsterns blomma böjer sig neråt. När det blommat över reser sig stjälken upp och fröna får som krokar så att de fastnar i djurpälsar och kan på så sätt spridas.

Beskrev de sinnrika anpassningarna till pollinering, som förgätmigejens kontrastfärger i mitten och midsommarblomsterns och gullvivans streck som liksom leder pollinatörerna rätt. Poängen med pollinering är ju att det ska bli en korsbefruktning, en blandning av gener. Och till det behöver blommorna alltså hjälp av de pollinerande insekterna.

Vi pratade också om de olika anpassningarna till bete, som att smörblomman är giftig och att gullvivan har bladmassan tätt tryckt till marken så att inte betesdjuren ska komma åt dem.

Slottsparken är verkligen som allra finast just nu! Som gula böljande mattor av gullvivor som gjorde en alldeles lycklig! Kungsängsliljorna ”peakade” nog förra veckan, men det var många kvar nu också. Både de rödrutiga och de vita stod i blom. Det finns en sägen om kungsängsliljorna som handlar om att det var ett slag mellan svenskar och danskar och för

varje stupad dansk kom det upp en röd kungsängslilja och för varje stupad svensk en vit. En sägen i sann storsvensk anda eftersom det finns många fler röda än vita!

Vi fortsatte till en grovstammig ek, pratade om ekens betydelse för den biologiska mångfalden och för att eken och alla dess invånare ska trivas så måste den stå fritt och solbelyst. Kom också in på Gustav Vasa som ju bestämde att alla ekar skulle tillhöra kronan för att kunna bli skeppsvirke och att även om eken inte tillhör kronan längre så kan det finnas lokala föreskrifter kring vad man får göra med ekar.

Mitt emot eken växte en lärk, lät deltagarna känna på dess mjuka barr, som inte har samma vaxartade skydd mot uttorkning som tall och gran och därför faller sina barr på hösten, och den speciella barken. Invid den växte en hästkastanj, vars kastanjer endast duger som hästfoder till skillnad från de ätliga kastanjerna. Även här kände vi på barken som är liksom uppsprucken på längden. Vi kände på ännu en lind, som var alldeles härligt knotig nertill och hade fullt av skott på stammen.

Nästa träd var en ask som precis börjat få sina blad. Pratade om att det är kungen av träd, som får sina blad sist på våren och släpper bladen först på hösten (som kungen som kommer sist till festen av går först!). Berättade också om askens betydelse i den nordiska mytologin, världsträdet och den första mannen var ju också en ask. Asken var klädd med ekorrsvansmossa, som är en rolig mossa att känna på eftersom den är liksom böjd uppåt som en ekorrsvans. Så än en gång fick deltagarna komma fram och stryka med fingrarna över den sköna mossan och känna på de böjda skotten.

Det var fullt av fågelsång i parken; vi hörde koltrast, bofink och talgoxe. Stannade upp och bara lyssnade en stund.

Vid brofästet till Notholmen växer en otrolig flerstammig al. Lät deltagarna känna på alens små kottar, det är ju det enda lövträd som har kottar. Dessa kottar är fulla med feta frön som blir bra vintermat åt många småfåglar.

Vi gick vidare till en bok. Lät deltagarna känna på den släta barken som är så annorlunda mot de andra träden vi känt på. De fick också känna på de treledade bokollonend och de fyrtaliga bokollonhättorna. Bladskriften är olika långa så att bladen liksom lägger sig som bitar i ett pussel. På så sätt kommer alla bladen åt solljuset samtidigt som de effektivt stänger ute solljuset från att nå ner till marken. Läste den gamla lagen från 1734 (som fortfarande gäller!) Huru svin må i ollonskog släppas, som handlar om hur man förvaltar gemensamma resurser.

Så fortsatte vi upp en bit i en hasselallé. Lät deltagarna känna på de mjuka ludna bladen som jämförelse med lindens släta blad. Och pratade om nötterna som ju inte ingår i allemansrätten, utan för att få plocka nötter måste man fråga markägaren om lov.

Här vände vi om och gick ut mot Notholmen. Till vänster före bron var det fullt av gullviva och ljuslila stråk av ängsbräsma. Ängsbräsma är en korsblommig växt som liksom många i

den familjen har smak av senap eller ruccola. På andra sidan är det klippt och inte alls lika blomrikt. Pratade om fårens och betesdjurens betydelse för artrikedomen och hur blommorna i sin tur lockar till sig en mångfald av insekter och fåglar. Och att våra ängs- och hagmarker är några av världens artrikaste miljöer.

Vi stannade upp på bron och kände hur det fläktade från vattnet och lyssnade på sothönorna från vattnet och svalorna som flög kors och tvärs under och över bron.

Vid brofästet på Notholmen växer kabbelekan gul och frodig i strandkanten. När den blommat över sprids fröna med hjälp av vattnet. För att inte fröna ska drunkna har de som en flytväst på sig. Här stod också en hägg i full blom. Lät deltagarna dofta på blommorna, som var en välbekant doft för dem alla och på bladen som doftar bittermandel – ett sätt för häggen att försvara sig mot bete eftersom det är giftigt i stora mängder.

På Notholmen hittade vi flera växter att dofta på som spansk körvel som doftar av lakrits. Beskrev också delikatessen kirskaål som växer i mängd där.

Längre in på Notholmen berättade jag lite om holmens historia och att Prins Eugen beskrev hur man 1912 åt strömming från fiskaren på Notholmen varannan dag. Något som inte skulle gå att göra idag, då det är alldeles för höga halter organiska miljögifter i strömmingen. En annan skillnad är ju att mängden torsk minskat pga utfiskning, ytterligare ett skäl till att arter hotas av utrotning.

Vi gick ut på bryggan vid Kalvfjärden. Eftersom det var en ganska liten grupp kunde alla sitta på bänkarna där medan jag berättade om Östersjön. Om det bräckta vattnet, hur sårbart Östersjön är pga artfattigdomen jämfört med Västerhavet och att många arter redan är på gränsen av vad de klarar och därmed är extra känsliga för miljöpåverkan. Utöver de organiska miljögifterna är ett annat stort problem övergödningen, som leder till algblomning, igenväxning och syrebrist. Återigen, ett sätt att minska vårt bidrag till övergödningen är att äta ekologisk mat, där det inte används konstgödsel som läcker ut till våra sjöar och hav. Samt åka mindre bil eftersom utsläppen från avgaserna också bidrar till övergödningen. ”Visade” båttoalett-tömningen, som ju är ett sätt att minska belastningen av kväve.

Vi dröjde oss kvar ganska länge på bryggan medan ladusvalorna flög kors och tvärs under och över bryggan, så ljuvligt. Det var också skönt att känna hur det fläktade från havet. En deltagare som hade ursprung från Estland sade att det kändes som fläktar hemifrån. I strandkanten hade en bäver lämnat färskna gnagspår.

Så vände vi tillbaka. Jag gick upp på en häll och hämtade ner en mandelblom som deltagarna fick dofta på, en underbar lite mild doft. Och så avslutade vi med att gå ut till en fantastisk hägg som tronar mitt på gräsmattan på Notholmen. Vi gick bokstavligt talat in i häggen och lät oss omslutas av den otroliga doften och blomprakten. En av deltagarna som varit med tidigare sade under guidningen att hon ville gå in i häggen i år igen. Läste min favoritdikt så här års, nämligen

Alf Henrikssons ”Jag såg att häggen blommade, det kom en doft av den” för gruppen, en vers som belyser hur viktigt det är att vi kan lägga alla åtaganden åt sidan en stund och stanna upp och njuta.

Här avslutade vi guidningen, deltagarna skulle äta lunch på Café Notholmen sedan. Det blev en underbar dag och deltagarna var så nöjda och glada. En av de nya deltagarna sade att det var så mycket hjärta med i guidningen. Och det kändes verkligen så, en guidning med hjärta.